

Asia Klassikkosuoja; kääntäjän moraaliset oikeudet

Hakija P

Annettu 31.10.2017

Tiivistelmä *Historiallisesti mahdollisesti paikkansa pitämättömän kääntäjätiedon ilmoittaminen ei loukannut klassikkosuojaa.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. P (jäljempänä hakija) on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa Maamme-laulun suomennoksen klassikkosuojasta ja sen viiden suomentajan moraalisisista oikeuksista.
2. J.L. Runebergin Vårt Land -runossa on yksitoista säkeistöä, joista ensimmäinen ja viimeinen säkeistö on vakiintunut Suomen kansallislauluksi Frederik Paciuksen säveltämänä. Suomenkielisen muotonsa Maamme-laulussa säkeistöt saivat 1867 julkaistussa Vänrikki Stoolin tarinoiden suomennoksen ensimmäisessä vihkossa. Suomentajina toimivat Julius Krohn, Bernhard Godenhjelm, Aleksanteri Rahkonen, Kaarlo Slöör ja Antti Törneros.
3. Lausuntopyynnön tausta on Suomen 100-vuotisjuhlavuodessa ja Suomi100-internetsivustossa. Kyseisen sivuston kansallislaulun historiallisen esittelyn yhteydessä on mainittu, että Maamme-lauluna lauletaan runon ensimmäinen ja viimeinen säkeistö Paavo Cajanderin suomennoksen mukaan. Kyseessä on yleinen väärinkäsitys, mikä luultavasti loukkaa arvovaltaisessa yhteydessä julkisesti sivistyksellisiä etuja.
4. Hakija kirjoitti tästä V:lle helmikuun 2017 lopussa mutta asiaa ei vielä syyskuun alkuun mennessä ole korjattu. Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostoa lausunnolla lopettamaan vakiintuneen virheellisen käytännön, joka loukkaa julkisesti sivistyksellisiä etuja ja Maamme-laulun suomentajien moraalisia oikeuksia.
5. Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä professori Lea Laitisen kirjoituksessaan ”Maamme -laulun versioita: suomennoksia ja muunnelmia”, Virittäjä-lehti 1/2008 julkaiseman vertailun mainitun kääntäjäviisikon ja Paavo Cajanderin suomennoksista sekä hyperlinkin Suomi100-vuotisjuhlisivustolle, mistä hakijan mainitsema tieto löytyy.

VASTINE

6. Suomi100, V on antanut vastineen ja kertonut, että satavuotisjuhluvuoden verkkosivuilla olevassa artikkelissa kansallislaulusta kerrottaessa on käytetty laulun vakiintuneen käytännön mukaisesti esitettävää käännöstä sekä käännöksen yhteydessä vakiintuneesti esitettyä suomentajaa. Saatuaan hakijan palautteen vaihtoehtoista esittämistapaa on tutkittu mutta päädytty pitäytymään vakiintuneessa esiintymistavassa. Jos verkkosivuilla esitetty todetaan virheelliseksi, sivuston julkaisija on valmis viipymättä korjaamaan virheet.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

7. Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Kirjallisen materiaalin tekijänoikeussuojasta

8. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
9. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
10. Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan tuomiossa C-5/8 (Infopaq International), että tekijänoikeutta voidaan soveltaa ainoastaan sellaiseen aineistoon, mikä on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Sama tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.

11. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Kuka tahansa saa siten kirjoittaa esimerkiksi esitelmän samasta aiheesta. Sanottu merkitsee myös sitä, että jos kirjallisen teoksen sisältö koostuu yleisesti tunnetuista tiedoista, teorioista ja opeista, vain ne teoksen osat, jotka on esitetty omaperäisellä ja yksilöllisellä tavalla yltyvät teostasoon ja saavat tekijänoikeussuojaa. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.
12. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saattaminen yleisön saataviin siten, kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.
13. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.
14. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.
15. TekijäL:n 6 §:n mukaan jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

Moraalisista oikeuksista ja klassikkosuojasta

16. Tekijän moraalista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 § 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuvin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.
17. Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Elokuvateoksen tekijänoikeus on

voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen pääohjaajan, käsikirjoittajan, vuoropuhelun kirjoittajan tai nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta varten luodun musiikin säveltäjän kuolinvuodesta.

18. Tekijänoikeuslain 53 §:ssä säädetään lisäksi ns. klassikkosuojasta. Sen mukaan, jos kirjallisen tai taiteellisen teoksen suhteen tekijän kuoltua menetellään julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla, on asetuksella määrättävällä viranomaisella valta, vaikka tekijänoikeus on lakannut tai sitä ei ole ollut, kieltää sellainen menettely.
19. Tekijänoikeusasetuksen (574/95) 13 §:n mukaan kiellon antaa opetusministeriö.
20. Jos se, jota kiello koskee, on siihen tyytymätön, hän voi saattaa asian tuomioistuimen ratkaistavaksi.
21. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2017:2 käsiteltiin tekijänoikeuden kestoa ja tekijänoikeuden lakkaamista. Lausunnoissa TN 1992:13 ja TN 2009:17 oli kyse myös klassikkosuojasta. Korkein oikeus on käsitellyt klassikkosuojaa ratkaisussaan KKO 1967 II 10.

Analyysi ja johtopäätökset moraalisisista oikeuksista ja klassikkosuojasta tekijänoikeuslain kannalta

22. Kuten edellä on mainittu, kirjallisen teoksen tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Tekijän taloudellisten ja moraalisten oikeuksien lakattua teos on tekijänoikeuden estämättä hyödynnettävissä. Tähän vapaaseen hyödyntämiseen kuuluu mm. se, että teosta tai sen osia voi vapaasti saattaa yleisön saataviin ilman lupaa ja tekijänoikeudesta vapaita teoksia voi myös vapaasti muunnella. Tekijänoikeudesta vapaita kirjallisia teoksia voi esimerkiksi käyttää uusien teoksien materiaalina. Samoin tekijänoikeudelliset siteerausta sekä tekijän ja teoksen ilmoittamista koskevat säännökset eivät sovellu teokseen, jonka tekijänoikeus on lakannut olemasta voimassa.
23. Niin kauan kuin tekijä elää, hän valvoo moraalisten oikeuksiensa toteutumista. Tekijän kuoltua nämä oikeudet siirtyvät hänen oikeudenomistajalleen. Klassikkosuojaa voidaan soveltaa teoksiin, joiden suoja-aika on kulunut umpeen tai jotka on luotu niin kauan sitten, etteivät ne ole koskaan kuuluneet tekijänoikeussuojan piiriin.
24. Klassikkosuoja täydentää tekijän moraalisia oikeuksia. Lain esitöiden (HE 23/1960 vp) mukaan tarkoituksena "etupäässä on niin sanottujen vapaiden teosten, ennen muuta klassisten mestariteosten, aatteellisten arvojen suojaaminen. On näet sattunut, että milloin tekijän oikeus on lakannut tai sitä ei ole ollut, teoksen suhteen on julkisesti menetelty tavalla, joka on ollut

omiaan loukkaamaan sivistyksellisiä etuja." Säännöksen soveltamisalaa on pidetty kapeana.

25. Nyt kyseessä olevassa tapauksessa internetsivustolla on hakijan kertoman mukaan ilmoitettu Maamme-laulun sanoituksen kääntäjäksi erheellisesti sanoituksen pohjana olevan runon toisen version kääntäjä. Hakijan mukaan kyseinen sivusto ei ole ainoa saman virheen tehnyt lähde.
26. Hakija on pyrkinyt valvomaan kansallislaulun sanoituksen tekijätietojen oikeellisuutta, mikä on kiitettävää toimintaa klassikkoteoksen ollessa kyseessä. Hakijan esittämän selvityksen perusteella kyseessä saattaa olla historiallisesti paikkansa pitämätön merkintä, mikä ei sellaisenaan loukkaa klassisen teoksen aatteellisia arvoja eikä se ole omiaan loukkaamaan sivistyksellisiä etuja. Kyse ei myöskään ole teoksen tai sen tekijöiden maineen turmelemisesta, vaan mahdollisesti virheellisen tekijätiedon siirtymisestä lähteestä toiseen. Viime kädessä kyseessä on näyttökysymys, johon tekijäoikeusneuvosto ei ota kantaa.
27. Tekijäoikeusneuvoston käsityksen mukaan tässä tapauksessa internetsivustolla esiintyvä kahden säkeistön virheellinenään kääntäjätieto ei loukkaa sivistyksellisiä etuja tekijäoikeuslain 53 §:ssä mainitulla tavalla.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijäoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Jukka Helle, Ahti Vänttinen, Maria Rehbinder, Satu Kangas, Aku Toivonen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Martti Kivistö, Riikka Tähtivuori, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.